

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

ما توانستیم

رشد صنعت پتروشیمی در ایران

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: علی ظریف

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۲.....	مقدمه	■
۲.....	اهمیت صنعت پتروشیمی در اقتصاد جهان	■
۲.....	جایگاه ایران در صنعت پتروشیمی	■
۵.....	جمع بندی	■

صنعت پتروشیمی یکی از ارکان اصلی صنعت نفت در زنجیره تولید و موتور محرک توسعه اقتصادی کشور به شمار می‌آید و نقش بسزایی در تولید ناخالص ملی دارد. صنایع پتروشیمی در واقع بخشی از صنایع شیمیایی است که فرآورده‌های شیمیایی را از مواد خام حاصل از نفت یا گاز طبیعی تولید می‌کند. از ویژگی‌های این صنعت، تنوع محصولات آن و تأمین مواد اولیه هزاران کارگاه و کارخانه صنایع پایین دستی است که از نظر اشتغال زایی و کسب درآمدهای ارزی و قطع وابستگی، نقش بسیار مؤثری در اقتصاد کشور دارد. صنعت پتروشیمی در ایران قدمتی ۶۰ ساله دارد و به دهه ۱۳۳۰ خورشیدی باز می‌گردد. کارخانه کود شیمیایی شیراز، به عنوان نخستین کارخانه پتروشیمی ایران در سال ۱۳۳۹ به بهره‌برداری رسید. در حال حاضر صنعت پتروشیمی پس از صنایع غذایی و خودروسازی سومین صنعت بزرگ جهان محسوب می‌شود. ایران نیز به عنوان چهارمین تولیدکننده نفت جهان و با دارا بودن دومین ذخایر بزرگ گاز دنیا، ۸۰ درصد درآمدهای صادراتی خود را از نفت و گاز تأمین می‌کند و امیدوار است تا پایان دهه جاری ۱۴ درصد بازار جهانی پتروشیمی را در دست بگیرد و ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی خود را به ۲۳ میلیون تن در سال افزایش دهد.^۱

معاونت‌های

■ اهمیت صنعت پتروشیمی در اقتصاد جهان

صنعت جهانی پتروشیمی با بیش از ۱۵ سال رشد مداوم، حجم تولید زیادی را تجربه کرده است؛ تولید سالانه «اتیلن» از حدود ۱۰۰ میلیون تن در سال ۲۰۰۰ به تقریباً ۱۵۰ میلیون تن در سال ۲۰۱۶ رسید. ارزش تولید نیز با رشد سالانه چهار درصدی از سال ۲۰۰۵ روبه‌رو شده است. در پنج سال گذشته، شرکت‌های پتروشیمی در سراسر جهان به دلیل رشد بالای تقاضا، به‌ویژه در آسیا، به جایگاه خوبی در بازار دست یافته‌اند. بسیاری از شرکت‌های پتروشیمی به جای استفاده از خوراک‌های بنزین مبتنی بر روغن، از منابع اولیه کم‌مصرف گازی استفاده کرده‌اند که آنها را در موقعیت برتری در هزینه قرار می‌دهد. عامل تعیین‌کننده صنعت پتروشیمی در هزاره جدید، عدم تقارن منطقه‌ای است. کلید موفقیت در این صنعت از طریق یک موقعیت مکانی مناسب به دست می‌آید، به گونه‌ای که شرکت‌های مستقر در بازارهای نوظهور در این موقعیت‌های مکانی به‌عنوان رهبران صنعت خواهند بود. همچنین شرکت‌هایی که در مکان‌هایی با دسترسی به گاز ارزان قیمت واقع شده‌اند (مانند ایران)، بیشترین سود را کسب می‌کنند.^۲

■ جایگاه ایران در صنعت پتروشیمی

ایران با در اختیار داشتن بیش از ۳۳ تریلیون متر مکعب ذخایر متعارف گاز طبیعی و ۱۵۷ میلیارد بشکه ذخایر قابل برداشت نفت خام، از پتانسیل و مزیت نسبی مناسبی برای توسعه صنعت پتروشیمی با هدف تکمیل زنجیره ارزش نفت و گاز برخوردار است. داشتن ذخائر عظیم انرژی این امکان را به ایران می‌دهد که سرمایه‌گذاری گسترده‌ای در صنعت پتروشیمی داشته باشد. امروزه توسعه صنعت پتروشیمی یک ضرورت است و تأکید مقام معظم رهبری برای جلوگیری از خام‌فروشی بر اساس سیاست‌های اقتصاد مقاومتی خود مبین این الزام است. باید در نظر داشت ذخایر گسترده نفت و گاز کشور و در نتیجه رقابتی شدن بهای گاز، دسترسی

۱. خبرگزاری ایرنا، «درباره صنعت پتروشیمی»، ۱۳۹۸/۱۰/۸.

۲. روزنامه دنیای اقتصاد، «وضعیت صنعت پتروشیمی تا سال ۲۰۳۰»، ۱۳۹۹/۷/۲۰.

گسترده ایران به آب‌های آزاد، زیر ساخت‌های مناسب، حضور متخصصان جوان و تحصیلکرده و همچنین شرکت‌های دانش بنیان زمینه را برای توسعه روزافزون صنعت پتروشیمی فراهم کرده است و به ایران این امکان را می‌دهد سهمی مناسب از بازارهای جهانی در اختیار داشته باشد.

سهم ایران از بازارهای جهانی پتروشیمی

سال	سهم ایران از بازارهای جهانی
۱۳۸۴	۱/۱ درصد
۱۳۸۵	۲/۱ درصد
۱۳۸۶	۲ درصد
۱۳۸۷	۱/۲ درصد
۱۳۸۸	۲/۲ درصد
۱۳۸۹	۴/۲ درصد
۱۳۹۰	۴/۲ درصد
۱۳۹۱	۳/۲ درصد
۱۳۹۲	۳/۲ درصد
۱۳۹۳	۲/۲ درصد
۱۳۹۴	۳/۲ درصد

اگر بخواهیم این آمارها را به زبان ساده‌تر توضیح دهیم می‌توان گفت که سهم ایران از بازارهای جهانی در برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه در مجموع پنج و یک دهم درصد رشد داشته است، بیشترین میزان افزایش این سهم مربوط به سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ است که برابر چهار و دو دهم درصد است.^۱ در سال‌های اخیر با شتاب توسعه فازهای پارس جنوبی تامین خوراک پتروشیمی‌ها تسهیل شد و صنایع پتروشیمی امید تازه‌ای برای رشد پیدا کردند. نباید فراموش کرد در سال‌های سخت تحریم، ارزآوری کشور بیشتر از رهگذر صنعت پتروشیمی بود و استمرار صادرات، حذف تدریجی وابستگی به درآمدهای حاصل از خام‌فروشی نفت و گاز و گسترش صنایع پایین‌دستی در کشور توفیقات مهمی برای اقتصاد کشور بودند. صنایع پتروشیمی ایران حتی در دوران تحریم نیز رشد قابل قبولی داشته‌است.

به گزارش مرکز آمار ایران، در سال ۱۳۹۶ در مجموع ۵۳ میلیون و ۶۲۴ هزار تن انواع محصولات پتروشیمی در ایران تولید شد که به تفکیک عبارت است از: شش میلیون و ۸۹۰ هزار تن پلیمر، ۲۲ میلیون و ۶۸۳ هزار تن محصولات شیمیایی، سه میلیون و ۲۹۲ هزار تن آروماتیک، ۱۴ میلیون و ۹۰۳ هزار تن سوخت و پنج میلیون و ۸۵۶ هزار تن کود و سموم. این گزارش حاکی است محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ به میزان سه میلیون تن رشد داشته است.^۲

۱. روزنامه اعتماد، «جایگاه پتروشیمی ایران در جهان پس از برجام»، ۱۳۹۹/۱۲/۵

۲. سرمایه‌گذاری آنلاین، «میزان تولید انواع محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۹۸/۳/۲۲»

جدول تولیدات محصولات پتروشیمی ایران در سال‌های گذشته (هزار تن)

محصول	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶
جمع	۱۲۵۴۳	۱۸۰۰۰	۴۲۷۳۶	۴۰۵۷۴	۴۴۵۱۱	۴۶۴۰۸	۵۰۶۲۴	۵۳۶۲۴
پلیمر	۷۸۰	۱۳۹۶	۴۱۸۲	۴۹۲۳	۵۳۲۵	۵۷۰۸	۶۱۳۳	۶۸۹۰
شیمیایی	۳۰۷۰	۵۱۷۸	۱۳۷۷۹	۱۳۰۹۷	۱۴۷۸۲	۱۵۴۵۸	۲۱۲۶۶	۲۲۶۸۳
آروماتیک	۱۰۳۲	۱۲۴۱	۳۲۸۳	۳۳۹۰	۳۰۸۶	۲۸۲۵	۳۳۴۳	۳۲۹۳
سوخت	۲۹۱۱	۵۷۸۷	۱۲۸۳۷	۱۱۴۷۱	۱۲۶۲۲	۱۳۶۸۰	۱۴۵۶۹	۱۴۹۰۳
کود و سموم مواد وابسته	۴۷۵۰	۴۳۹۸	۸۶۵۵	۷۶۹۳	۸۶۹۶	۸۷۳۷	۵۳۱۲	۵۸۵۶

وضعیت تولید و بازرگانی محصولات پتروشیمی^۱

شاخص	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
مقدار صادرات (میلیون تن)	۱۸/۲	۱۵/۸	۱۲/۸	۱۵/۹	۱۸/۸	۲۰/۸	۲۲/۵	۲۰/۳
ارزش صادرات (میلیارد دلار)	۱۴/۷	۱۲/۱	۹/۹	۱۰/۳	۹/۶	۹/۸	۱۲/۱	۱۱/۴

«بهزاد محمدی»، معاون وزیر نفت و مدیرعامل شرکت ملی صنایع پتروشیمی می‌گوید: توسعه صنعت پتروشیمی باید کیفی و پایدار باشد. طرح‌های توسعه صنعت پتروشیمی برای سال ۱۴۰۴ ریل‌گذاری شده و زنده و فعال است؛ طرح‌های ۱۴۰۴ ایده و آرزو نیست و همه این طرح‌ها در موعد زمانی مشخص شده، محقق می‌شوند. توسعه هوشمندانه صنعت پتروشیمی هم‌زمان با توسعه حجمی و متناسب با تحولات صنعت پتروشیمی بسیار حائز اهمیت است. توسعه هوشمندانه صنعت پتروشیمی ایران شکل گرفته تا ضمن تحقق ظرفیت ۱۰۰ میلیون تن برنامه ششم توسعه در سال ۱۴۰۰، صنعتی پایدار و تاب‌آور در برابر آسیب‌ها داشته باشیم. مدیرعامل شرکت ملی صنایع پتروشیمی می‌افزاید: پس از تحقق جهش سوم صنعت پتروشیمی در سال ۱۴۰۴ ایران جایگاه نخست پتروشیمی منطقه را تصاحب خواهد کرد و اشاره کرد افزود بر طرح‌های جهش دوم و سوم صنعت پتروشیمی، ۳۴ طرح جدید در این صنعت تعریف شده است که با اجرای آن‌ها، جایگاه ایران ممتازتر می‌شود.^۲

مهم ترین مجتمع های پتروشیمی کشور

پتروشیمی نوری	پتروشیمی شازند اراک	پتروشیمی بندر امام خمینی (ره)	پتروشیمی آبادان
پتروشیمی زاگرس	پتروشیمی پارس	پتروشیمی تندگوبان	پتروشیمی بوعلی سینا
پتروشیمی کارون	پتروشیمی آریا ساسول	پتروشیمی مارون	پتروشیمی جم
پتروشیمی غدیر	پتروشیمی تبریز	پتروشیمی اصفهان	صنایع پتروشیمی ایران

■ جمع بندی

با توجه به رتبه نخست ایران در مجموع ذخایر نفت و گاز ایران در جهان، توسعه صنعت پتروشیمی با این میزان خوراک یک الزام است که تمرکز بر اجرای طرح های پتروشیمی با خوراک ترکیبی و طرح های پیشران بخشی از مسیر توسعه پایدار صنعت پتروشیمی است. در سال های پس از انقلاب پیشرفت های وسیعی در صنعت پتروشیمی روی داد و ایران توانست به دومین کشور بزرگ صادرات محصولات پتروشیمی در غرب آسیا تبدیل شود. با سرمایه گذاری که در سال های گذشته انجام شده انتظار می رود ایران در سال ۱۴۰۴ بزرگترین تولید کننده صنعت پتروشیمی منطقه باشد و دستیابی به سهم هشت و چهار دهم درصدی صنایع پتروشیمی در بازار جهانی و همچنین سهم ۳۸ درصدی بازار غرب آسیا تا پایان برنامه ششم توسعه چندان دور از انتظار نیست. تا پایان سال ۱۳۹۹ ظرفیت تولید خالص انواع محصولات پتروشیمی در ایران به ۶۵ تا ۶۷ میلیون تن خواهد رسید و برای سال آینده هم تولید ۷۵ میلیون تن هدف گذاری شده است؛ این رقم در سال ۱۴۰۲ به ۱۰۰ میلیون تن خواهد رسید. تنوع تولیدات پتروشیمی هم که قبلاً ۳۷ محصول بود افزایش یافته و در حال تحقق دستیابی به ۱۱۴ محصول پتروشیمی هستیم. برای تحقق اهداف از پیش طراحی شده، ایران باید قطعاً به سمت ایجاد هاب های پتروشیمی حرکت کند. این هاب ها را می توان در مناطق آزاد و با مشارکت بخش خصوصی ایجاد کرد. این مهم در سال های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ در چابهار و با همکاری نیروهای مسلح و «شستا» شروع شده است. همچنین باید هاب جدید در قشم، بوشهر، جاسک، لاوان و دیگر مناطق جنوب کشور ایجاد کنیم. اگر در این مناطق هاب پتروشیمی ایجاد کنیم قیمت تمام شده برای کارخانه ها پایین تر می آید و دسترسی به خوراک، آسان تر می شود. صادرات نیز در این مناطق راحت تر است و می توان تولیدات ایران را از سواحل گسترده خلیج فارس و دریای عمان به بازارهای جهانی عرضه کرد.^۱

۱. پدیدار، رضا، «جایگاه استراتژیک صنعت پتروشیمی ایران در منطقه و جهان»، قدس آنلاین، ۱۳۹۹/۱۱/۱۶